

Romano Guardini

o askéze a moci

Ol'ga Gavendová

GAVENDOVÁ, O.: Romano Guardini on Asceticism and Power. *Studia Aloisiana*, 2018.

Man desires to have power and control over the world around him. The advance of science and technology of the last decades gives him a great power. However, he will not be able to rule the world unless he is able to control himself. The article focuses on the changes typical for the end of modernism, especially in the field of comprehension of nature, subjectivity, and culture. The starting point is the theory of Romano Guardini, whose 50th anniversary of death we commemorate this year. According to him, contemporary people face the challenge to find new ethos that would enable them to properly and responsibly use the possibilities related to scientific and technological progress. The way forward depends on the return of a man to reflection and contemplation in order to find a new perspective, to get to know the truth, and to return to the asceticism that would help him to control himself, his physical desires, and to integrate them into his spiritual values. Asceticism is the way to gain power and to establish a responsible government.

Keywords: power, man, culture, civilization, nature, asceticism

„Tvárnosť epochy sa celkom zreteľne ukáže, až keď začne upadať,“ tvrdí R. Guardini na začiatku svojho krátkeho spisu *Koniec novoveku*.¹ Tieto slová naznačujú potrebu človeka pomenovať to, čo sa okolo neho deje, čo možno na čas prijíma ako samozrejmosť a čoho samozrejmosť sa stane dôvodom na zamyslenie práve vtedy, keď sa začne meniť, a to k horšiemu. Guardini nerobil prirýchlu diagnózu doby. Zmeny, ktoré so sebou priniesol novovek a potom ďalší vývoj, najmä v oblasti vedy a techniky v prvej polovici 20. storočia, si všímal niekoľko desaťročí. Konkrétne v rokoch 1923 – 1925 svoje postrehy sformuloval do niekoľkých listov, ktoré následne vyšli ako *Listy od Comského jazera*.² Nie sú vyjadrením ľútosti za érou, ktorej koniec si všímal, akousi nostal-

1 GUARDINI, R.: *Koniec novoveku*. Praha : Vyšehrad, 1992, s. 7.

2 GUARDINI, R.: *Listy od Comského jazera*. In: GUARDINI, R.: *Technika a človek*. Trnava : Dobrá kniha, 2001.

giou za minulosťou, ale naopak, zmeny vždy chápal v širších súvisoch. Videl predovšetkým ich dopad na človeka, ktorý je na jednej strane ich iniciátorom, nimi mení svet okolo seba, ale zmeny majú aj spätnú väzbu, menia niečo aj v človekovi samotnom. V analýze však pokračoval a svoje postrehy o zmenách vo svete, ktoré súviseli s človekom ako takým, potom predložil v ďalšom spi-se *Svet a osoba* (1939)³. Uvedomil si, že hoci pribúdajú presnejšie poznatky o človekovi, jeho biologickej či psychologickej stránke, človek sa o to viac stáva neznámym, stáva sa sám sebe otázkou. Svoje analýzy z uvedených diel ďalej prehĺbil v dvoch ďalších spisoch, a to *Koniec novoveku* (1950) a *Moc* (1951),⁴ kde celú problematiku zasadzuje aj do teologického kontextu: aké poslanie dáva človekovi Boh a čo má človek s ním urobiť, aby zverenú úlohu naplnil. Dôležité sú aj prednášky, ktoré neskôr predniesol na rôznych konferenciách: „Neúplný človek a moc“ (1955, text následne doplnený v 1956),⁵ „Kultúra ako dielo a ohrozenie“ (1957),⁶ „Fenomén moci“ (1962).⁷ Treba podčiarknuť, že Guardiniho myšlienky nie sú kritizovaním zmien, práve naopak: uvedomil si, že zmeny, ktoré so sebou prináša vedeckotechnický pokrok si vyžadujú hlbšie chápanie človeka, jeho patričnú výchovu a pripravenosť, aby vedel správne usmerniť nové sily pokroku. Ako sám hovorí, človek sa musí naučiť mať moc nad vlastnou mocou.⁸

Kultúra a civilizácia

Pojmy kultúra a civilizácia sa často považujú za synonymá. Termín kultúra môže vyjadrovať mentalitu, spôsob bytia a žitia, určitý pohľad na svet a na vlastnú existenciu vo svete. V tomto zmysle si každá doba a každý národ rozvinul vlastnú kultúru. Keď sa hovorí o „modernej kultúre“, myslí sa tým mentalita určitého okruhu ľudí v určitom historickom období, odlišná od mentality ľudí z iného historického obdobia. Ak sa chcú jednotlivé kultúry porovnávať, treba ísť hlbšie a nájsť nejaké meradlo alebo kritérium. Podľa Guardiniho „jediné meradlo alebo kritérium, ktoré dokáže spravodlivo posúdiť nejakú epochu, je otázka, nakoľko v nej – podľa jej špecifických možností – človek dokáže rozvíjať plnosť svojej existencie a nájsť jej pravý zmysel.“⁹ Kultúra označuje to, čo človek robí, mení a tvorí. To „niečo“, čo človek mení, je príroda. Ona existuje aj bez človeka. Teda príroda je „všetko, čo existuje

3 GUARDINI, R.: *Svět a osoba*. Svitavy : Trinitas, 2005.

4 GUARDINI, R.: *Moc. Pokus ukázať cestu*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1995.

5 Porov. GUARDINI, R.: L'uomo incompleto e la potenza. In: *Ansia per l'uomo I*. Brescia : Morcelliana, 1970, s. 43 – 73.

6 Porov. GUARDINI, R.: La cultura come opera e come minaccia. In: *Ansia per l'uomo I*, s. 15 – 42.

7 Porov. GUARDINI, R.: Il fenomeno del potere. In: *Ansia per l'uomo II*. Brescia : Morcelliana, 1969, s. 27 – 35.

8 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 56.

9 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 23.

ešte skôr, než sa toho dotkne človek.¹⁰ Príroda obsahuje v sebe prvok kultúry, lebo človek k nej pristupuje a zasahuje do nej. To však musí byť možné. Znamená to, že ešte pred ľudským zásahom prostredníctvom kultúrnej činnosti príroda v sebe obsahuje možnosť takéhoto zásahu. Naopak, kultúra obsahuje v sebe prvok prírody, lebo človek svojou činnosťou mení to, čo existuje, aj bez neho.¹¹ Príroda je pre kultúru „humus a východisko“, ako výstižne vyjadruje L. Hanus.¹² Pod prírodou sa myslí esencia nejakej veci, vďaka ktorej daná vec existuje istým spôsobom a rozvíja sa podľa vlastnej dynamiky. Ale i táto esencia sa má rozvíjať do svojej plnosti. Aristotelovskými termínmi možno povedať, že esencia má svoj akt, ktorým musí ešte realizovať všetky svoje možnosti. Ale to príroda sama od seba nedokáže. Preto „kultúrny človek je ten, kto všetkému umožňuje, aby rástlo podľa vlastného poriadku a tomuto rastu napomáha.“¹³ Príroda sama osebe podlieha determinizmu, má svoje zákonitosti. Ale aj ona má svoju teleológiu, ktorá sa prejavuje buď v prírodných zákonoch, alebo môže byť vďaka človekovi pozdvihnutá nad svoju rovinu. „Príroda jedine cez človeka, cez jeho nadbiologické vzopätie a cez jeho kultúrne, morálne, duchovné dimenzie, môže sa transcendovať, dosiahnuť presah do vyššej ontologickej sféry.“¹⁴ Kultúra smeruje k tomu, o čo sa treba starať, čo treba pestovať: „je to ľudská práca a výsledok tejto práce.“¹⁵

Kultúra a príroda nestoja proti sebe, naopak, navzájom sa vyžadujú: kultúra neexistuje bez východiska, teda bez prírody, a naopak, príroda bez kultúry a človeka nedokáže aktualizovať všetky možnosti, ktoré má. Musí sa pritom rešpektovať daný poriadok – podľa Grékov kozmos – a usilovať sa, aby sa tento poriadok mohol uskutočniť vo svojej plnosti.¹⁶ Pre každú historickú epochu je typický iný spôsob napĺňania tohto poriadku a realizovania možností. Základ procesu, v ktorom sa rodí kultúra, spočíva podľa Guardiniho v dvoch momentoch, ktoré sa vzájomne prelínajú. Prvým momentom je odstup človeka od prírody: „človek je súčasťou prírody, ale zároveň je mimo nej. Jeho ontologickým miestom je hranica prírody.“¹⁷ Vďaka tomu, že má rozum a slobodnú vôľu, že je aj duchovným bytím, nie je len časťou prírody. Druhým momentom je akt, ktorým človek pristupuje k prírode, aby ju získal. Živočích nehodnotí, nekombinuje, človek vďaka odstupu, vďaka duchu dokáže prírodu meniť a prispôbovať.

Od kultúry treba odlíšiť civilizáciu, pod ktorou sa rozumie „celý komplex inštitúcií, ktoré vytvorili ľudia, aby si uľahčili [...] a umožnili tak individuálny,

10 GUARDINI, R.: *Svět a osoba*, s. 13.

11 Porov. GUARDINI, R.: *L'uomo incompleto e la potenza*. In: *Ansia per l'uomo I.*, s. 15 – 16. „Príroda je určená ku kultúre. Kultúra a príroda sú dve k sebe ordinované, koordinované veličiny. [...] Kultúra a príroda sú k sebe určené, dopĺňujúce sa a využívajúce, dva póly ľudského bytia.“ HANUS, L.: *Guardini mysliteľ a pedagóg storočia*. Bratislava : Lúč, 1994, s. 73 – 74.

12 Porov. HANUS, L.: *O kultúre a kultúrnosti*. Bratislava : Lúč, 2003, s. 83.

13 GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*. Bologna : CSEO, 1978, s. 74.

14 HANUS, L.: *Človek a kultúra*. Bratislava : Lúč, 1997, s. 140.

15 HANUS, L.: *O kultúre a kultúrnosti*, s. 47.

16 Porov. GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*, s. 74.

17 GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 17.

ako aj sociálny život.¹⁸ Je výrazne spoločenskou záležitosťou a od kultúry sa odlišuje svojím úžitkovým a účelovým zameraním.¹⁹ Je to ľudský priestor, v ktorom sa človek môže rozvíjať. Má byť otvorená ku kultúre, to znamená, úžitkovosť a účelovosť, ktorá je vlastná civilizácii, má byť nasmerovaná k vyšším, duchovným hodnotám, vlastným kultúre. Uzatváranie sa pred kultúrou predstavuje pre civilizáciu ohrozenie, lebo potom zostáva len pri účelovosti. Podľa S. Grygiela civilizácia vychádza z kultúry a je taká, aká je kultúra. Z autentickej kultúry vzniká kultúrna civilizácia,²⁰ ktorá vo svojich štruktúrach a inštitúciách vyjadruje skutočný vzťah medzi človekom a prírodou. Z nepravkej kultúry, ktorá ruší poriadok prírody, nevyhnutne vzniká civilizácia, ktorá svoje štruktúry absolutizuje, a tým stráca spojenie s kultúrou i s prírodou. Civilizácia závisí od kultúry, nie kultúra od civilizácie. Kultúra je autentická jedine vtedy, ak rešpektuje prirodzený poriadok a autentickou bude aj civilizácia, ak nadviaže na kultúru. No civilizácia je výsledkom práce človeka, ktorý môže, ale nemusí prirodzený poriadok rešpektovať a môže sa zamerať na to, čo je pre neho užitočné.²¹ Vtedy sa ale civilizácia dostáva na nižšiu úroveň a nevyjadruje to, čo je v človekovi najvlastnejšie: jeho túžbu po pravej kráse a dobre, a stavia sa proti kultúre.

Dedičstvo novoveku

Ak sa pozrieme na myslenie stredovekých autorov, v zásade majú spoločné tri základné oblasti záujmov: svet, človek a Boh. Boh je pôvodca, Stvoriteľ sveta i človeka, človek má vo svete zvláštne postavenie, lebo na jednej strane je jeho súčasťou, na druhej strane sa nachádza na vrchole pyramídy stvorenia tým, že sa od ostatného sveta odlišuje rozumom a slobodnou vôľou. Svet však dostáva do svojich rúk, aby nad ním vládol, a to rozumne a slobodne. Ak túto svoju úlohu i poslanie dodržiava, vytvára sa harmonický a organický celok. Svet, resp. príroda, sa pretvára pod vedením človeka a on tým plní svoje poslanie vo svete. Svet je pre neho tajomstvom, ktoré síce odkrýva, ale zároveň ho aj nasmerováva na Pôvodcu, na Stvoriteľa, preto k nemu pristupuje s rešpektom a zodpovednosťou.

Novovek má iný postoj k svetu, človekovi i k Bohu. Guardini sa venoval zmenám, ktoré novovek so sebou priniesol, ale sa najmä snažil pomenovať to, čo podľa neho potreboval súčasný človek. Treba si uvedomiť, že Guardini zažil obe svetové vojny s ich hrôzou. Videl, že Druhá svetová vojna mala kvôli rozvinutejším zbraňam oveľa ničivejšie dôsledky. K tomu treba pripočítať

18 GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*, s. 73 - 74.

19 Porov. HANUS, L.: *Človek a kultúra*, s. 216.

20 Porov. GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*, s. 75.

21 Porov. GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*, s. 75.

studenú vojnu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov.²² Prežíval zmeny, ktoré so sebou priniesla revolúcia v priemysle, v technike, neskutočný nárast vedeckého poznania, sekularizácia a odkresťančenie. Videl, že človek a jeho existencia je ohrozená zo všetkých strán. Na jednej strane veda a technika napredujú míľovými krokmi, na druhej strane človek nevie, aké stanovisko, aký postoj má k novej situácii zaujať. Presnejšie povedané, je tak pohltený rýchlym rytmom života, že si už ani neuvedomuje, že treba zaujať nejaké stanovisko, aby jeho konanie bolo zodpovedné. Na novú ľudskú i historickú situáciu, v ktorej sa človek v polovici minulého storočia nachádzal, sa dá pozrieť cez tri kľúčové pojmy: príroda, subjektivita a kultúra.

Novovek so sebou priniesol iné chápanie prírody. Človek k nej nepriestupuje s úctou, uvedomujúc si, že ho nesmierne presahuje, ako tomu bolo v období stredoveku, ale skôr vedecky, exaktne, experimentálne a teoreticky.²³ Chápe ju ako zdroj energií, ktoré sa dajú využiť: „Človek nevidí v prírode ani záväznú normu svojho života, ani svoje útočisko. Pristupuje k nej nepredpojato, vecne; je priestorom i materiálou pre jeho dielo, do ktorého dáva všetko, bez ohľadu na následky. Pre prométeovské dielo, v ktorom ide o bytie a nebytie.“²⁴

Človek získava nad prírodou moc. Často sa zabúda, že získať väčšiu moc automaticky neznamená, že sa dospieva k pokroku: zvýšenie bezpečia, úžitku, blahobytu, životného elánu, sebavedomia. Moc môže spôsobovať dobro i zlo. Príroda ako taká je eticky neutrálna, nie je ani dobrá, ani zlá. No pozdvihnutá do sféry človeka získava nový charakter. Prestáva byť prírodou a získava podiel na slobode. A v tomto zmysle môže spôsobovať dobro i zlo: záleží od morálneho postoja a zámeru človeka, ktorý ju riadi a využíva: „Vstupom do sféry ľudskej slobody získavajú prírodné sily novú potencialitu a v nej sa uvoľňujú nové tvorivé možnosti. Tým sú však zároveň ohrozované, a ak ich človek nezačlení do nevyhnutného nového eticko-personálneho poriadku, môžu napáchať veľa zlého.“²⁵ Práve tu niekde sa nachádza koreň neskorších problémov, nakoľko časom moc človeka nad svetom, nad vecami i nad ľuďmi narástla a stále neuveriteľne narastá, úmerne tomu však nenarastá vedomie zodpovednosti a sila charakteru. Okrem toho k prírode sa pristupuje nie priamo, ale sprostredkované cez techniku, abstraktne, exaktne, čím vzniká „neprirodzená príroda“. Guardini tým nechce robiť nejaké etické hodnotenie, ale skôr definovať určitú štruktúru, ktorú so sebou priniesol koniec novoveku.

Novovek ďalej priniesol iné chápanie subjektivity. „V súvislosti s technikou sa však teraz začína uplatňovať iná životná štruktúra, pre ktorú už zrejme nie je smerodajná predstava tvorivej osobnosti, teda autonómneho

22 Rozdiel v prežívaní udalostí, ktorý so sebou prináša technika, veľmi dobre vystihuje na príklade: „Spomenieme len jeden príklad: Ak niekto napadne nejakou zbraňou iného človeka, môže tento čin bezprostredne prežiť. Je to niečo celkom iné, ako keď sa vo veľkej výške zatlačí v lietadle gombík a dolu zomrú státisíce. Toto konanie mohol spoznať a vyvolať, ale nemohol ho prežiť ako čin a udalosť. To s nevyhnutnými odchýlkami a odstupňovaním platí aj pre mnoho iných oblastí.“ GUARDINI, R.: *Moc*, s. 32.

23 Porov. KARABA, M.: *Úvod do dejín novovekej filozofie*. Trnava : Dobrá kniha, 2015, s. 7 – 9.

24 GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 47.

25 GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 68.

subjektu, vyrastajúceho z vlastných koreňov. Najzreteľnejšie to vysvitne na jej extrémnom protiklade, na človekovi masy.²⁶ Predtým sa človek chápal ako autonómny subjekt, ako osobnosť, schopná rozvíjať sa a rásť i vytvárať si svoje prostredie. Žil zo svojich koreňov a tradície. Nová doba ho chápe ako jedinca pasívne prijímajúceho úžitkové predmety a životné formy, ktoré mu vnucuje racionálne plánovanie a priemyselná výroba. „Je poslušný programu, ktorý predstavuje spôsob, ako usmerňovať človeka bez osobnosti! Dokonca akoby život v tejto štruktúre inštinktívne priamo smeroval k tomu, aby človek takmer vôbec nevystupoval samostatne, ale aby zostával anonymný – skoro akoby 'byť sebou' bolo základom všetkého bezprávia a zdrojom všetkého nebezpečia.“²⁷ Vytvára sa jeden typ človeka, ktorý žije v prítomnom okamihu a ktorý sa dá kedykoľvek nahradiť iným človekom. K tomu, aby sa človek stal súčasťou masy, prispieva aj skutočnosť, že mizne zmysel pre jeho súkromie, čo súvisí so súčasnými technickými možnosťami ako sú internet, facebook, drony i celková mentalita zameraná na vonkajšok.

Človek masy pritom úplne inak prežíva vlastné „ja“ i vzťah s druhými „ja“. Podľa Guardiniho sa vytratil pojem osobnosť. Každý človek je osobou, no tento pojem je skôr definíciou. Byť osobou však znamená dynamiku, lebo každý človek je povolaný Bohom, aby v živote naplnil svoje poslanie, ktoré je jedinečné, neopakovateľné a nezastupiteľné. Ono sa rozvíja v osobnosti. Vtedy je osoba sama sebou. „Hájenie a presadzovanie jedinečnosti potom nie je svojvôľou alebo privilegiom, ale znamená vernosť základným povinnostiam človeka.“²⁸ Masovosť je potiaľ pozitívna, pokiaľ sa stáva priestorom umožňujúcim rozvíjanie a rast osobnosti každého človeka. Naopak, predstavuje nebezpečenstvo, pokiaľ osobný a neopakovateľný rast potláča.

Okrem toho možno pozorovať snahu vytvoriť človeka podľa ľudských predstáv. Slúži na to práve vedecko-technický pokrok, ktorý vzniká v duchu Nietzscheho „vôli k moci“. Až súčasná technika totiž umožňuje uskutočnenie Nietzscheho nadčloveka, ktorý je celkom iný než človek minulosti. Bohom je pre neho vlastné „ja“, ktoré tiež chce byť všemohúce.²⁹

Guardini podčiarkuje ešte jednu zmenu v chápaní človeka. Činnosť človeka v antike, stredoveku i novoveku bola činnosťou humánneho človeka. Znamená to, že človek bezprostredne prežíval prírodné javy, ktoré pociťoval svojimi zmyslami, jeho činnosť bola zosilnená pomocou nástrojov. Prírodu síce ovládal, ale zároveň bol jej súčasťou. To sa však zmenilo, keď vedomosti začali prekračovať to, čo dokáže vnímať zmyslami, lebo tak „sa mení vzťah človeka k prírode. Stráca svoju bezprostrednosť; stáva sa nepriamym, je sprostredkovaný výpočtami a prístrojmi. Chýba mu názornosť; stáva sa abstraktným a matematickým. Už nemôže byť prežívaný; stáva sa vecným a technickým.“³⁰

26 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 48.

27 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 50.

28 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 51.

29 Porov. KOBYLINSKI, A.: Etos człowieka prometejskiego. In: *Spoleczeństwo – La società*. roč. 65, 2005, č. 1, s. 122 – 123.

30 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 56.

Mení sa však aj vzťah človeka k výsledku vlastnej činnosti; aj tento vzťah je nepriamy, abstraktný, zvecnený. Potom je náročné brať zodpovednosť za svoju prácu, ktorú často predstavujú len abstraktné čísla. Technika a zmeny, ktoré so sebou prináša, mení nielen vonkajší poriadok, ale vniká do podstaty ľudského bytia, lebo „vznik techniky je predovšetkým vnútorný proces v človeku.“³¹ Človeka, ktorý takto žije, nazýva „nehumánnym“, v zmysle iným, ako bol humánný človek staroveku a stredoveku.

Do tretice novovek, resp. koniec novoveku, priniesol aj iné chápanie kultúry. Kultúrnou činnosťou človek jednak odstraňoval, čo ho ohrozovalo, a vytváral si bezpečie. Na druhej strane sa kultúrnou činnosťou zvelaďovalo a uskutočňovalo to, čo v prírode je prítomné len potenciálne. Človek všade zanechával svoju stopu. Stav v kultúre, ako ho videl Guardini v prvej polovici minulého storočia, vyplýval zo zmeneného chápania človeka a prírody.³² Vďaka pokroku vo vede a technike človek získal moc nad prírodou, nad jej silami. Ak však človek vstúpi do prírody, pozdvihuje ju do sféry slobody. Mať moc nad prírodou potom znamená vykonávať ju zodpovedne. Zodpovednosť sa však niekde vytratila a zdá sa, akoby tu moc bola ako niečo objektívne, nad čím nevládne človek, ale sa presadzuje vlastnou silou. Ak by totiž kultúra bola kultúrou, teda ak by človek svojím etickým, zodpovedným konaním vstupoval do vzťahu s prírodou, aby ju pozdvihol do ľudskej výšky a aby do nej vtlačil pečať svojej duchovnosti, v minulom storočí sme nemuseli byť svedkami neludských totalitných systémov. „Kultúra nie je tým, za čo ju pokladal novovek; nie je pohodlným zaistením človeka, ale odvážnou stávkou na život a na smrť, o ktorej nikto nevie, ako dopadne.“³³ Sme svedkami „nekultúrnej kultúry“, ktorej chýba práve to, čo charakterizovalo kultúru: „blahodarný rozkvet a pokojné zrenie; je neporovnateľne drsnejšia a vypätejšia. Chýba jej organický rast a proporcie. Nevzniká v nej priestor zaisteného zotrávania a zdarného prosperovania.“³⁴ Guardini podčiarkuje, že tak ako kultúra zaistovala bezpečie, má nekultúrna kultúra naopak charakter ohrozenia.

Chýbajúca moc nad mocou

Viackrát sa v spojení s človekom, jeho činnosťou a vzťahom k prírode objavil termín moc. Hoci platí, že všetko, čo existuje, je schopné nejakej činnosti, a v tomto zmysle má moc napr. aj prírodný živel, v plnom zmysle slova sa o moci dá hovoriť len tam, kde je sloboda. Jedine človek môže v slobode aktualizovať seba samého, a tým sa transcendovať; jedine on je schopný dis-

31 GUARDINI, R.: Listy od Comského jazera, s. 75.

32 Porov. NEMEC, R.: Niekoľko súčasných pohľadov na prirodzenosť človeka. In: *Viera a život*. roč. 28, 2018, č. 1, s. 66 – 76.

33 GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 69.

34 GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 70.

ponovať vlastnou energiou. Pri každej činnosti, ktorej je iniciátorom, si uvedomuje seba samého a zároveň svoju činnosť zameriava na nejaký cieľ. Moc teda označuje možnosť myslieť, voliť si a uskutočňovať činnosti, prameniace z vlastnej iniciatívy. Táto možnosť existuje v prirodzenosti človeka.³⁵ Keďže moc patrí do oblasti slobody, viaže sa so zodpovednosťou, čím sa prejavuje jej etický rozmer.

Základom moci je podľa Guardiniho poslanie, ktoré človek dostal ešte na počiatku od Boha: „Plodte sa a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“³⁶ Vyplyvajú z toho tri veci: V panovaní a vo vláde nad prírodou je človek prirodzene podobný Bohu. Ďalej vykonávanie moci je pre človeka podstatné. Nie je akcidentom; moc má ontologický základ práve v človekovi, ktorý má poslanie, aby ju vykonával. Ak moc nevykonáva, nežije na svojej ľudskej úrovni. Do tretice: „ak ľudská moc a z nej plynúce vládnutie má svoje korene v podobnosti s Bohom, potom človek nemá moc na základe vlastného práva, autonómie, ale iba ako pôžičku. [...] vládnutie sa stáva poslušnosťou, službou. [...] úlohou [človeka] je viesť ďalej v priestore konečnej slobody ako dejiny a kultúru to, čo Boh vo svojej absolútnej slobode stvoril ako prírodu.“³⁷ Človek teda nemôže moc vykonávať, ako chce; za jej vykonávanie i nevykonávanie nesie zodpovednosť.

No človek, príroda i kultúra sa od polovice minulého storočia dostali do nového stavu. Po období, kedy človekovi priniesli bezpečie, teraz opäť pre neho predstavujú ohrozenie, ktoré však už neprichádza z prírody samotnej, ale z výsledku ľudskej činnosti. Veda a technika sa totiž rýchlo rozvíjali, ale s ich rozvojom nedržal krok aj rozvoj duchovnej a morálnej sily človeka. Podľa Guardiniho človek má moc nad vecami, ale nemá moc nad vlastnou mocou.³⁸ Boh je Stvoriteľ sveta, preto je jeho Pánom zo svojej podstaty. Človek je Božím stvorením, preto je pánom z Božieho poverenia. Z tohto dôvodu vlada človeka nad svetom podstatne závisí od Božej vlády. V človekovi je však narušený aj základný vzťah s Bohom. Vzbura proti uvedenému základnému vzťahu viedla k dedičnému hriechu a plodí neporiadok, ktorý sa ničivo dotýka aj samotnej ľudskej podstaty.³⁹ Preto vždy existuje možnosť, že sa sila zamení s násilím; iniciatíva so samovládou; rozkazovanie so zotročovaním, vecná správnosť s výhodou; správne konanie s úspechom. Zabúda sa, že všetko, čo človek robí, utvára aj jeho samého, nesprávny postoj k druhým mení aj jeho. Ak sa človek svojím konaním stavia proti objektívnej pravde a dobru, rozvracia aj svoj vnútorný duchovný svet. Preto je súčasný človek „nekompletný“⁴⁰, teda slabý, bez hierarchie hodnôt a bez vnútornej slobody. „Každý sa stáva tým, čo robí. [...] Ak sa používanie moci ďalej rozvíja naznačeným smerom, nesmieme

35 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo II.*, s. 60 – 61.

36 *Gn 1*, 28.

37 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 18.

38 Porov. GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 71.

39 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 126.

40 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 53.

odhliadať od toho, čo sa v dôsledku toho stalo s vykonávateľom moci – totiž mravná skaza a duchovné porušenie v takej miere, akú ľudstvo ešte nezažilo.“⁴¹

Neovládaná moc pritom predstavuje veľké nebezpečenstvá. Je to predovšetkým nebezpečenstvo vojny, s ktorou je spojené nielen ničenie vonkajšieho sveta, ale aj vnútorného: stráca sa úcta, pokoj, morálny poriadok. Ďalším nebezpečenstvom je ovládanie druhých ľudí, keď jeden človek ovplyvňuje druhých telesne, duševne i duchovne. S tým je spojené nebezpečenstvo násilia, keď jeden človek druhého vyradí, odmietne jeho nápaditosť, tvorivosť, slobodu i pravdu a vynúti si, čo sa mu zachce. V konečnom dôsledku moc predstavuje nebezpečenstvo aj pre samotného používateľa, lebo mať moc, ktorú neurčuje mravná zodpovednosť a úcta k osobnosti, znamená jednoducho rozpad ľudskosti.

Guardini varuje, že sa blíži koniec, nie v zmysle časovom, ale kvalitatívnom: „naša existencia sa blíži k absolútnemu rozhodnutiu a jeho dôsledkom, k najvyšším možnostiam i ku krajnému ohrozeniu.“⁴² Všetko závisí od človeka, určite od jednotlivca, lebo o svojom bytí i budúcnosti rozhoduje každý sám za seba, ale aj od človeka, resp. ľudstva ako celku. Kto žije v dnešnom svete, potrebuje mať určitú „výbavu“, ktorá mu pomôže novú vzniknutú situáciu zvládnuť. Inak naozaj nastane koniec.⁴³

Askézou k moci

Aby sa predišlo koncu, treba sa vrátiť na začiatok. Videli sme, že podstatou kultúrnej činnosti je úloha, aby človek pretváral prírodu, vkladal do nej ľudský prvok, teda rozum a slobodnú vôľu, a tým ju dotváral. Tak dotvára a uskutočňuje aj seba. Nová doba priniesla so sebou aj nové možnosti realizácie, dotvárania tak prírody, ako aj človeka. Nesmie sa to však uskutocňovať hocikako. „Celé technické dianie, rozpútané sily môže ovládnuť len zodpovedajúce nové ľudské správanie. Človek musí prispieť novým vkladom ducha a slobody.“⁴⁴ Je potrebné vypracovať nový *ethos*, ktorý bude viesť človeka v tejto novej situácii. Existuje totiž problém, že človek sa „ontologicky nachádza v starých štruktúrach, a preto neustále v sebe pociťuje rozpor, lebo nevie pochopiť nové úlohy a nové riziká.“⁴⁵ Nový *ethos* znamená duchovnú moc nad sebou a nad svojimi možnosťami. Človek ho nenájde, ak hlavným

41 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 45.

42 GUARDINI, R.: *Konec novoveku*, s. 89.

43 Snaha pochopiť ohrozenie človeka viedla Guardiniho k tomu, aby sa venoval aj hrozbe nihilizmu, ktorého nástup predpovedal F. Nietzsche. Pripravoval preto prednášky pre študentov s témou moci a nihilizmu. Okrem toho zamýšľal o tejto téme napísať ďalšiu knižku, ktorá by spolu s *Koncom novoveku* a *Mocou* tvorila trilógiu. Venoval sa preto štúdiu Nietzscheho diel, medzi nimi najmä *Radostná veda* a *Vôľa k moci*. Porov. GUARDINI, R.: *Diario*. Brescia : Morcelliana, 1983, s. 162.

44 GUARDINI, R.: Listy od Comského jazera, s. 76.

45 GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 30.

kritériom jeho činnosti bude čo najvyššia úroveň blahobytu a nadvlády nad prírodou.⁴⁶ Kritériom musí byť čo najlepšie realizovanie svojej existencie. Aby to bolo možné, musí sa vytvoriť nová, slobodná, silná a formovaná ľudskosť, ide o prelom novej, hlbokjej vrstvy vnútri ľudskej podstaty.⁴⁷

Podľa Guardiniho⁴⁸ cieľom tohto nového typu človeka by v prvom rade malo byť vládnutie v tom pôvodnom zmysle. Vládu by mal brať ako poverenie, ktoré dostáva od Boha, aby seba i svet okolo seba privádzal k zdokonaleniu. Ďalej treba obnoviť pôvodný vzťah k technike, ktorá má slúžiť na tvorenie, nie na ničenie. V čase, keď Guardini písal tieto myšlienky, mali ľudia ešte živú predstavu, čo môže spôsobiť technika použitá na zlý cieľ, alebo keď sa dostane do rúk človeka bez správneho morálneho ethosu. Dnes sa technika dostala na mimoriadne vysokú úroveň, no ľuďom už chýba odstup, aby dokázali vidieť jej tvorivé možnosti, ale i obrovskú hrozbu. Preto nový typ človeka by mal mať aj cit pre absolútne hodnoty, lebo ide o to, či bude žiť dôstojne alebo v otroctve, ide o pravdu alebo o lož, či vôbec bude žiť alebo zanikne. To si vyžaduje disciplínu. Treba sa naučiť rozkazovať i poslúchať. Skutočné rozkazovanie je možné len vtedy, ak je vytvorený poriadok, ktorý dbá o ľudskú dôstojnosť, dbá, aby sa mohla rozvíjať osobnosť. A tým je oprávnená aj poslušnosť. V konečnom dôsledku je to možné vtedy, ak sa Boh uzná za stred, ku ktorému sa vzťahuje všetko bytie. Okrem disciplíny je potrebné aj vzdelanie, ktoré nespočíva v teoretickom poznaní, ale súvisí s bytím. „Vzdelaný je ten, koho formuje vnútorný zákon osobnosti, komu akýsi vnútorný obraz stanovil bytie a konanie, myslenie a správanie, osobu a prostredie.“⁴⁹ Neodmysliteľným miestom, kde sa človek formuje nielen v oblasti vedomostí, ale aj celkovo osobnostne, je univerzita, z ktorej sa však pod tlakom úžitkovosti, kvantity a ekonomického prínosu v posledných rokoch tento potrebný aspekt stráca.⁵⁰

Nový typ človeka bude vedieť správne vládnuť, ak opäť získa vládu nad sebou. Treba, aby rozvíjal v sebe to ľudské, duchovné, aby ho neovládali telesné požiadavky, ale aby ich vedel začleniť do duchovnej roviny. Človek „sa opäť učí, aká oslobodzujúca sila spočíva v sebaapremáhaní, ako človeka vnútorne mení s láskou prijímané utrpenie a ako každý podstatný rast nezávisí len od práce, ale aj od slobodne prinesenej obety.“⁵¹ Guardini videl, že je potrebné, aby sa obnovilo priateľstvo človeka s človekom, ktoré prináša vzájomnú úctu, útechu, dobrotu, veľkodušnosť. Ak sa človek vydá touto cestou, dosiahne aj posledný prvok a tým je náboženský postoj. Skutočná moc musí rešpektovať poriadok stvorenia. Vďaka Nietzscheho mysleniu sa totiž moc dnes chápe takmer ako náboženstvo, ktoré existuje mimo dobra a zla a vyžaduje si absolútnu nezávis-

46 Tejto snahy sa trochu nešťastne chopil aj utilitarizmus. Porov. NEMEC, R.: Niekoľko pohľadov na termín hodnota v utilitarizme. In: *Viera a život*. roč. 28, 2018, č. 3, s. 78 – 87.

47 Porov. GUARDINI, R.: Listy od Comského jazera, s. 81 – 82.

48 Porov. GUARDINI, R.: *Moc*, s. 56 – 59.

49 GUARDINI, R.: Listy od Comského jazera, s. 83.

50 Porov. SPIŠIAKOVÁ, M.: Univerzita – miesto „rozširovania“ rozumu pre transcendentno. In: *Viera a život*. roč. 27, 2017, č. 2, s. 60 – 70.

51 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 58.

losť. Aby sa prekonalo toto Nietzscheho chápanie, súčasný človek si opäť musí uvedomiť svoju zodpovednosť pred Bohom, aby tak získal novú slobodu vo vzťahu k svojim možnostiam vlády a obnovil úctu ku skutočnosti. Budúcnosť preto závisí od toho, či človek prijme aj náboženský postoj.⁵²

Prvky obrazu nového človeka na seba nadväzujú. Guardini si iste uvedomoval, že to nie je úplný výpočet vlastností, skôr minimum, ktoré by mal spĺňať. Navrhol aj konkrétne kroky, ako k novému človeku dospieť. Predovšetkým náš kultúrny život potrebuje kontemplatívny prvok, lebo súčasný človek je pohltý vonkajškovosťou, potom však nedokáže správne posúdiť, čo sa deje, nemá vlastný názor a nevie si ho utvoriť, lebo nemá potrebný odstup, je rozbitý a nevie sa sústrediť.⁵³ Preto sa treba naučiť vytvárať priestor pre uvažovanie, pre hľadanie súvisov. Človeka nemá ovládať hocikáky impulz, treba vedieť rozlišovať a to si vyžaduje čas. S tým je spojená potreba „znovu sa vrátiť k podstate bytia“.⁵⁴ Je nutné vedieť, čo je práca, čo je život, čo je právo, ako má právo napomáhať životu, aký je vzťah medzi prácou a životom a podobne. Len potom sa človek dokáže správne rozhodovať pre dôležitejšie, pre hodnotnejšie a vznešenejšie. Správne sa rozhodovať pre to lepšie je možné vtedy, ak človek vládne nad sebou, čo sa dosahuje askézou. Tú nepredkladá ako nepriateľku života, ako sa askéza často nesprávne posudzovala. Ide o správne sebaovládanie, ktoré napomáha rozvoj skutočnej slobody, usmerňuje telesné i duchovné náklonnosti a napomáha získavať vyššie hodnoty. Živočích sa riadi pudmi. Tie ho chránia, aby nezahynul. Pri človekovi sa pudy dostávajú do vzťahu so slobodnou vôľou. U neho pracujú inak, než u živočicha.⁵⁵ Má rozum, aby vedel, kedy má dosť. Jednotlivé pudy sa hlásia o slovo a je na človekovi, aby ich usporiadal, aby do nich vložil poriadok, aby im vedel rozkázať. Nejde o ich potláčanie, ale o nevyhnutnosť usporiadať ich, aby mohol fungovať ako človek, aby mohol dobre a správne žiť.⁵⁶ Toto súčasnému človekovi chýba, je ako osobnosť slabý. Preto nerozozná pravdivé od falošného. Askéza je pre jeho budúcnosť rozhodujúca, lebo ho robí slobodným a silným.⁵⁷ Vinie sa ako červená niť popri všetkých charakteristikách, ktoré by mal mať nový typ človeka. Žiadnu z nich človek nezíska automaticky, pri každej sa vyžaduje sebaovládanie, askéza: vtedy, keď sa človek chce vedieť správne rozhodovať, keď chce poznať pravdu.

Z doposiaľ uvedeného by sa mohlo zdať, že existujú len dve alternatívy: buď má človek moc a správne vládne, alebo nemá moc a je ovládaný. Ako však potom do týchto alternatív začleniť chorých, trpiacich, nevládných ľudí, ľudí

52 Porov. KOBYLÍŇSKI, A.: *Etos człowieka prometejskiego*, s. 129.

53 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 36.

54 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 65.

55 „Žiaden živočích neuspokojuje svoj pud získať si potravu tak, ako človek, ktorý si z pôžitku robí samo-účel, a tým si škodí. V žiadnom živočíchovi nedosahuje pohlavný pud takú bezuzdnosť a ľubovôľu, akú dosahuje u človeka, ktorý sa ním necháva dotlačiť až k zničeniu života a cti.“ GUARDINI, R.: *Ctnosti*. Praha : Triáda, 2015, s. 75.

56 Porov. GUARDINI, R.: *Ctnosti*, s. 81.

57 Porov. KOBYLÍŇSKI, A.: *Ctnota odwagi, ascezy i milczenia według R. Guardiniego*. In: *Ateneum Kapańskie*. roč. 594, 2008, č. 2, s. 315.

v zlej sociálnej pozícii? Kde má miesto dieťa alebo starý človek? Guardini preto hovorí ešte o „mocnej bezmocnosti“, lebo bezmocnosť jedných podnecuje altruizmus druhých. „Bezmocnosť [starých a detí] sa v druhých, ak sú na ňu citliví, zmení na novú formu moci.“⁵⁸

Nedá sa obísť skutočnosť, že človek je stvorený, sám si nikdy nevystačí a vo svojej existencii je odkázaný na Boha. Ak aj dosiahne všetky uvedené charakteristiky, bude mu chýbať to podstatné: vzťah s Bohom. A práve ten je kľúčový a dáva zmysel človeku, jeho existencii i celému jeho snaženiu. „Človek existuje iba tak, že je odkázaný na Boha. A tým, ako rozvinie tento vzťah, ako vážne ho berie a čo z neho vytvára, sa určuje jeho charakter.“⁵⁹ Podľa Guardiniho zmeny v novovekom chápaní prírody, kultúry, človeka, politiky a ďalších oblastí spôsobili aj zmeny v náboženskom prežívaní. Súčasný človek je podľa neho menej vnímavý na náboženské prežívanie, nedokáže mať náboženskú skúsenosť. Napríklad ani najdôležitejšie body ľudského života ako narodenie, choroba a smrť nevníma ako posvätné okamihy, ale ako biologicko-sociálne procesy, ktorými sa zaoberá medicína a technika. Nejde však len o otupenosť voči náboženským vnemom. Guardini hovorí o novom pohanstve,⁶⁰ ku ktorému snaha o autonómiu a odmietnutie vzťahu s Bohom očividne smeruje. Človek chce byť ako Boh, vševediaci a všemohúci, k čomu mu najlepšie dopomáha súčasný technický pokrok. Dokonca dnes človek v pokrok verí tak, že táto viera sa stáva istým spôsobom eschatológiou bez viery, nakoľko je možné v nej nájsť veľa prvkov z učenia o príchode Božieho kráľovstva.⁶¹ S odmietnutím náboženstva, s odmietnutím konkrétne kresťanstva však padá to, čo je pre človeka aj vo svetskom meradle najdôležitejšie: byť osobou.⁶² Spolu s tým padajú aj hodnoty, ktorými sa v človekovi rozvíja vedomie, že je osobou: úcta, že je jedinečný a nezastupiteľný; sloboda, vyjadrujúca spôsobilosť každého človeka urobiť rozhodnutie a stať sa pánom svojich činov, a tým aj seba samého; láska k druhému človekovi, schopnosť prijať v ňom jeho „ty“. „Toto všetko prežije tak dlho, pokiaľ zostáva živé vedomie človeka ako osoby. Akonáhle však s vierou v kresťanský vzťah človeka k Bohu zhasína i toto vedomie, strácajú sa aj príslušné personálne hodnoty a postoje.“⁶³ Kresťanstvo a viera sa nachádza pred rozhodnutím: buď bude viera skutočná a kresťanstvo naplno žité, alebo sa človek dostane k zániku.

58 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo II.*, s. 70.

59 GUARDINI, R.: *Moc*, s. 67.

60 Porov. GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 83.

61 KOBYLÍŇSKI, A.: *Etos człowieka prometejskiego*, s. 124.

62 „Personálny spôsob existencie je pre človeka podstatný; no pochopiť to a úplne si ho vnútorne osvojiť je možné až vtedy, keď Zjavenie svojim posolstvom o Bohu ako Otcovi a o prozreteľnosti umožní človekovi vzťah k živému, osobnému Bohu. [...] preto je poznanie človeka ako osoby trvalo späté s kresťanstvom.“ GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 80 – 81.

63 GUARDINI, R.: *Konec novověku*, s. 81.

Záver

Prírodu dostal človek do užívania, aby ju menil, aby do nej vložil svoj ľudský prvok, teda aby ju ovládal rozumom a slobodnou vôľou, a tým prírodu i seba pozdvihoval do vyššej, kultúrnej a tým duchovnej roviny. Od kultúry sa odlišuje civilizácia, ktorá síce pramení tiež v kultúrnej činnosti človeka, ale je zameraná na úžitkovosť a účelovosť, ktoré umožňujú a uľahčujú individuálny i spoločenský život. Našu súčasnú civilizáciu považujeme za vysoko rozvinutú. Ak začneme skúmať jej spojenie s kultúrou, zistíme, že v mnohom má s ňou len málo spoločné. Ak sa však vzťah medzi civilizáciou a kultúrou preruší, hrozí, že výsledky vedecko-technického pokroku neumožnia človekovi lepšie realizovať jeho existenciu, ba naopak, stanú sa pre neho ohrozením.

Východiskom z ohrozenia je samotný človek. Aj on je svojím telom časťou prírody, no svojím duchom a duchovnými schopnosťami ju dokáže dostať na vyššiu a dokonalejšiu, kultúrnu úroveň. Preto Guardini ako cestu k novej ľudskosti navrhuje vrátiť sa ku kontemplácii a k askéze, ktoré človekovi pomôžu telesný rozmer správne ovládať a zamerať. Ak túžby tela nebude vedieť ovládať, ovládnu ony jeho a stane sa ich otrokom. Súčasný konzumný spôsob života, či dokonca podľa G. Lipovetskeho hyperkonzumný alebo turbokonzumný⁶⁴ spôsob života je pre človeka veľkým pokušením. Ak mu podľahne, privedie ho to k záhube, lebo hmota a hodnoty s ňou spojené sú konečné. Keď sa dostanú po svoju hranicu, potom zničia nielen hranicu, ale aj človeka. Ak však človek aj svoje telesné túžby podriadi duchu, teda ak bude mať nad nimi moc, ak ich bude ovládať, pozdvihne ich na duchovnú rovinu a tá je otvorená pre transcenciu. Vtedy k zničeniu nemôže dôjsť. Pohľad do dejín potvrdí, že je to tak. Mnohé vysoko vyspelé civilizácie sa rozpadli, lebo stratili morálku a zamerali sa na hmotu a na bohatstvo. Dnes sa opäť nachádzame na rázcestí: buď sa nájde nová, hlbšia ľudskosť s novým ethosom, ktorá bude mať vládu nad sebou, a tým aj nad svetom okolo seba, alebo zanikne. Hrozba a zároveň aj zodpovednosť človeka je tým väčšia, že veda a technika mu dávajú oveľa väčšie možnosti ako kedykoľvek v dejinách, takže rozhodnutie jedného môže byť pre mnohých, či dokonca pre ľudstvo fatálne.

Hoci Guardini v textoch vyznieva ako prorok apokalypsy a niektorí ho kritizovali za jeho pesimistický pohľad, opak je pravdou.⁶⁵ Jeho texty sú optimistické a podčiarkuje v nich, ba až apeluje na nevyhnutnú potrebu nájsť nový typ človeka s hlbokou duchovnosťou, s novou slobodou a vnútorným svetom, s novou tvárnosťou a tvorivou silou. Zvláštne poslanie v hľadaní tejto novej ľudskosti podľa neho zohráva Európa, a to viac ako ktorýkoľvek iný kontinent, lebo jej dejiny sú staré viac ako 3000 rokov a medzi minulosťou a súčasnosťou nie je zlom. Európa mala preto čas zvyknúť si na novú situáciu a možnosti, stratila ilúzie a hodnoty minulosti v nej naďalej žijú.⁶⁶ Skôr je otázne, či Európa

64 Porov. LIPOVETSKY, G.: *Paradoxní štěstí. Esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha : Prostor, 2007.

65 Porov. KOBYLÍŇSKI, A.: *Etos człowieka prometejskiego*, s. 129 – 130.

66 Porov. GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I.*, s. 287 – 288.

s hodnotami, podľa ktorých žije v posledných rokoch, nezrádza tento jeho optimizmus. Potom však slová po 50 rokoch od Guardiniho smrti zaznievajú ešte naliehavejšie a ich hlas umocňuje to, že v tomto volaní po duchovnosti nie je sám. O potrebe askézy hovorí napríklad vedec, filozof a politik Carl F. von Weizsäcker, ktorý videl, ako človeka hospodársky i životne ničí konzumný spôsob života. Riešenie videl v askéze.⁶⁷ Podobne aj napríklad britský historik Matthew Fforde⁶⁸ či taliansky filozof Michele Federico Sciacca⁶⁹ a ďalší. Návrat k duchovnosti umožní človekovi aj v budúcnosti vládnuť nad svojimi možnosťami a zároveň sa realizovať ako osobné bytie.

Použitá literatúra

- FFORDE, M.: *Desocializácia. Kríza postmodernity*. Bratislava : Lúč, 2010.
- GRYGIEL, S.: *L'uomo visto dalla Vistola*. Bologna : CSEO, 1982.
- GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo I*. Brescia : Morcelliana, 1970.
- GUARDINI, R.: *Ansia per l'uomo II*. Brescia : Morcelliana, 1969.
- GUARDINI, R.: *Ctnosti*. Praha : Triáda, 2015.
- GUARDINI, R.: *Diario*. Brescia : Morcelliana, 1983.
- GUARDINI, R.: *Konec novověku*. Praha : Vyšehrad, 1992.
- GUARDINI, R.: Listy od Comského jazera. In: GUARDINI, R.: *Technika a člověk*. Trnava : Dobrá kniha, 2001.
- GUARDINI, R.: *Moc. Pokus ukázat cestu*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1995.
- GUARDINI, R.: *Svět a osoba*. Svitavy : Trinitas, 2005.
- HANUS, L.: *Člověk a kultura*. Bratislava : Lúč, 1997.
- HANUS, L.: *Guardini myslitel a pedagog storočia*. Bratislava : Lúč, 1994.
- HANUS, L.: *O kultúre a kultúrnosti*. Bratislava : Lúč, 2003.
- KARABA, M.: *Úvod do dejín novovekej filozofie*. Trnava : Dobrá kniha, 2015.
- KOBYLIŇSKI, A.: Ctnota odwagi, ascezy i milczenia według R. Guardiniego. In: *Ateneum Kapłańskie*. roč. 594, 2008, č. 2, s. 310 – 319.
- KOBYLIŇSKI, A.: Etos człowieka prometejskiego. In: *Spółeczeństwo – La società*. roč. 65, 2005, č. 1, s. 117 – 131.
- LIPOVETSKY, G.: *Paradoxní štěstí. Esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha : Prostor, 2007.
- NEMEC, R.: Niekoľko pohľadov na termín hodnota v utilitarizme. In: *Viera a život*. Roč. 28, 2018, č. 3, s. 78 – 87.
- NEMEC, R.: Niekoľko súčasných pohľadov na prirodzenosť človeka. In: *Viera a život*. roč. 28, 2018, č. 1, s. 66 – 76.
- SCIACCA, M. F.: *L'oscuramento dell'intelligenza*. Milano : Marzorati, 1970.

67 Porov. von WEIZSÄCKER, C.: *Ideme v ústrety asketickej kultúre?* Bratislava : Archa, 1995.

68 Porov. FFORDE, M.: *Desocializácia. Kríza postmodernity*. Bratislava : Lúč, 2010.

69 Porov. SCIACCA, M. F.: *L'oscuramento dell'intelligenza*. Milano : Marzorati, 1970.

SPIŠIAKOVÁ, M.: Univerzita – miesto „rozširovania“ rozumu pre transcendentno. In: *Viera a život*. roč. 27, 2017, č. 2, s. 60 – 70.
von WEIZSÄCKER, C.: *Ideme v ústrety asketickej kultúre?* Bratislava : Archa, 1995.

PhDr. Olga Gavendová, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Kapitulská 26 814 58 Bratislava
gavendova@frcth.uniba.sk